

О. В. Кузнєцова,

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, м. Харків

ІДІОДИСКУРС ДЕЙВА БАРРІ В АНТРОПОЦЕНТРИЧНІЙ ПАРАДИГМІ СЬОГОДЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню особливостей ідіодискурсу американського письменника Дейва Баррі. Розглянуто притаманні його творчості постмодерністські прийоми створення комічного з урахуванням лінгвальних та екстралінгвальних характеристик дискурсу.

Ключові слова: Дейв Баррі, дискурс, ідіодискурс, ідіостиль, постмодернізм.

IDIODISCOURSE OF DAVE BARRY IN MODERN ANTHROPOCENTRIC PARADIGM

The article investigates particularities of idiodiscourse of American writer Dave Barry. It focuses on basic features of postmodern comic means, taking into consideration lingual and extralingual characteristics of discourse. Postmodern methods of comic effect in the author's idiodiscourse are singled out. As modern linguistics is based on anthropocentric paradigm, it proposes studies of author's idiodiscourse more up-to-date for linguists.

The term «idiodiscourse» itself is not investigated enough, that promises new results. We pointed out both lingual and extralingual components, inherent in Dave Barry's idiodiscourse. As for lingual, among them are: non-observance of compositional canons of writing, usage of polystylistic devices such as allusion, phonetic game, intertextuality, that amuse the reader; connection between the title of a chapter and a picture in it; usage of intralingual inclusions.

The determinant extralingual feature of the author's idiodiscourse is self-presentation on the book covers in various manners. It proves that Dave Barry has great sense of humour and that he is self-ironic and makes a fool of himself in public.

Key words: Dave Barry, discourse, idiodiscourse, idiostyle, postmodernism.

ИДИОДИСКУРС БЕЙВА БАРРИ В АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЕ СОВРЕМЕННОСТИ

Статья посвящена исследованию особенностей идиодискурса американского писателя Дейва Барри. Рассмотрены свойственные его творчеству постмодернистские приёмы создания комического с учетом лингвальных и экстралингвальных характеристик дискурса.

Ключевые слова: Дейв Барри, дискурс, идиодискурс, идиостиль, постмодернизм.

Постановка наукової проблеми та її значення. Серед основних перспектив лінгвістики ХХІ ст. на перший план виходять дослідження, орієнтовані, перш за все, на вивчення механізмів вербалізації людиною знань про навколишній світ, а з іншої – особливостей передачі інформації під час спілкування. Саме тому найбільш вагомими рисами сучасного мовознавства стали антропоцентризм, експланаторність та функціоналізм [10, с. 5]. Діяльність цих рис зумовлює перспективність співставлення мовних та мовленнєвих даних у дискурсивному аспекті, висвітлюючи актуальні питання взаємозв'язку мови та мовлення, та суміжних з ними – мови та суспільства, мови та культури. Отже, проблема вивчення дискурсу та ідіодискурсу є однією з найактуальніших у сучасній науці, адже дискурс – це складний та багатоплановий феномен, на якому зосереджена увага сучасної лінгвістики. На сьогоднішній день не має єдиного визначення терміну «дискурс», яке б охоплювало всі різноманітні контексти його вживання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування одержаних результатів дослідження. У трактуванні поняття дискурсу ми спираємось на визначення Н.Д. Арутюнової, за якою «дискурс – це зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; це текст, що узятий у подієвому аспекті; це мовлення, яке розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей та механізмах їх свідомості (когнітивних процесах)». Дискурс – це мовлення, що «занурене у життя» [1, с. 137].

Невід'ємною ознакою у дослідженні дискурсу є «аналіз не власне структури мови, а використання його в реальних актах мовленнєвого спілкування – його функціонування – що залежить не стільки від будови мови, скільки від екстралінгвальних факторів: від сфери спілкування, виду діяльності, форми громадської свідомості, типу мислення, цілей і завдань мислення, типу змісту, і, звичайно, від жанру, які детермінують закономірності функціонування мови, їх специфіку і стилістику, тобто мовленнєву системність» [9, с. 27]. Таким чином, основними характеристиками дискурсу є зв'язність тексту, подієвий аспект, обумовленість екстралінгвальними факторами та цілеспрямованість соціальної дії.

Протягом останнього десятиліття лінгвісти стали проявляти особливий інтерес до індивідуальних особливостей авторського світосприйняття та його відображення в їх художніх текстах (В.І. Бабич, О.Я. Дончик, В.В. Дружиніна, І.О. Свинцова, Л.В. Федоренко, та інші), що дозволило виділити окремий вид дискурсу – ідіодискурс (термін ідіодискурс був уведений у вжиток А.А. Ворожбитовою та її учнями [див. дет. 7; 8; 12]). Наприклад, В.І. Бабич виділяє ідіодискурс як «сукупність мовно-когнітивних механізмів створення текстового простору тим чи іншим автором, що відрізняє його дискурс від інших» [4, с. 55].

Об'єктом дослідження обрано ідіодискурс та, зокрема ідіостиль творів сучасного американського письменника Дейва Баррі, а **предметом** – постмодерністські прийоми створення комічного. Раніше дослідження ідіодискурсу американського письменника Бейва Баррі не здійснювалось, що й свідчить про **актуальність** вивчення ідіодискурсу Дейва Баррі. Тому **метою** статті є з'ясування особливостей ідіодискурсу сучасного американського письменника-гумориста Дейва Баррі як мовної особистості.

Задля опису ідіодискурсу, як і будь-якого іншого типу дискурсу, необхідно перш за все дослідити притаманні йому екстралінгвальні та лінгвальні характеристики. Стосовно екстралінгвальних характеристик, В.О. Самохіна виділяє такі складові дискурсу: (1) текст повідомлення (Т); (2) ситуативний контекст (час та місце дії); (3) адресант (А1) і адресат (А2); (4) цілі та задачі; (5) сфера спілкування; (6) жанр; (7) референтний простір повідомлення; (8) комунікативний простір повідомлення. Вищезгадані компоненти складають структуру дискурсу і його специфіку. Щодо фігури адресанта і адресата, то вони виступають базисними елементами комунікації, оскільки забезпечують породження і використання текстів [11, с. 33]. Розглянемо ці базові елементи на прикладі ідіодискурсу Дейва Баррі.

1. Текст повідомлення представлений постмодерністськими художніми текстами з комічною спрямованістю (див. дет. твори Дейва Баррі «Dave Barry Turns 40», «Dave Barry's Complete Guide to Guys», «I'll Mature When I'm Dead» та інші).

2. Стосовно ситуативного контексту, описуючи сучасне життя людей, автор часто згадує у художніх текстах Америку та інколи Японію;

3. Адресат вбачається пересічним інтелектуалом з гарним почуттям гумору;

4. Однією з головних задач автора є розсмішити читача за допомогою постмодерністських технік (колаж, інтертекстуальність, інтерлінгвальність, іронія, самоіронія та інші);

5. Сфера спілкування в основному побутова та інституційна;

6. Жанр – повість зі своєрідною композицією: характерна обкладинка книжок з самоіронічною постаттю автора, інконгруентне поєднання назви розділу з малюнком та інші.

7. У художніх текстах автор спирається на об'єктивну реальність сьогодення в основному у (8) англomовному середовищі.

Безперечно найважливішою фігурою будь-якого ідіодискурсу є адресант (автор). Значущою мовною особистістю нашого дослідження є Дейв Баррі. Він був надзвичайно популярним автором гумористичної колонки у флоридській газеті «The Miami Herald», його дотепність, тонке почуття гумору та іронічність, особливо самоіронія яка є характерною рисою його творчості, принесли йому визнання та Пулітцерівську премію. Його творчий доробок налічує понад 45 книжок, на матеріалі яких було знято 2 фільми (Big Trouble, Dave Barry's Complete Guide to Guys) та казки (Peter and the Starcatchers). Прикладом самоіронії виступають, перш за все, обкладинки його книг, на кожній з яких він зображує себе у різних образах, не боячись глузувати з себе. Пор.:

На першій обкладинці напис «Talks Back», що у перекладі з англійської означає «сперечатись» та голова на його долоні – прояв комічного – демонструють, що він сперечається сам із собою. На другій обкладинці – автор зображений на милицях, поряд з ним – чоловіки похилого віку, значно старші за нього. Саме поєднання назви книги та малюнку приводить до комічності ситуації – автор кепкує зі свого віку. На третій обкладинці Дейв Баррі приміряє образ японки, щоб зробити акцент на тому, що він вивчає саме японську мову.

Значний вплив на художній текст спричинило постмодерністське світобачення, характерними рисами якого є «інтертекстуальність, відмова від завершеності форми, інтерес до архаїки, культурний синкретизм і фрагментарність, іронічність і пародійність, гра з читачем, текстом, а також з різними знаковими системами» [6, с. 7]. Услід за О.А. Бабелюк, «постмодерністські мовностилістичні та композиційно-стилістичні прийоми створюють у постмодерністському художньому тексті нарративний хаос, безкінечність мовних ігор на всіх рівнях, що, своєю чергою, породжує суто постмодерністський іронічний стиль письма, який віддзеркалює сприйняття світу як абсурдного та непередбачуваного» [3, с. 10]. Як зазначає І.А. Бехта, однією з основних рис постмодерністського художнього тексту є колажованість, що «свідчить про порушення стабільності його структурування і гри в рекомбінацію елементів, передумовою чого є іронічне ставлення до дійсності» [5, с. 14].

Постмодерністські художні тексти Дейва Баррі адресовані всебічно розвинутому читачеві з почуттям гумору, який без зайвих когнітивних операцій зможе осягнути художні тексти автора і відчутти на собі ефект комічного. Можна припустити, що однією з функцій/цілей художніх текстів Дейва Баррі – розмістити читача через комічність тієї чи іншої ситуації з залученням стилістичних прийомів іронії, сарказму та ін. Корпус текстів автора є різноманітним, оскільки його художні тексти охоплюють безліч різних тем – музика, подорожі, комп'ютери, вік, посібники порад та багато інших.

Слід також відзначити, що ідіодискурс як прояв індивідуально-авторської творчої особистості, проявляється у художніх текстах через ідіостиль, вважаємо, що «ідіостиль – індивідуально-авторські особливості світосприйняття текстової діяльності, відображені в тексті як у формі комунікації, включаючи організацію діалогу з читачем» [2, с. 297]. Отже, ідіостиль розуміємо як творчий прояв авторської особистості, його особливої ментальності, стилістичних прийомів, що притаманні корпусу текстів одного автора.

Для ідіостилу Дейва Баррі властива постмодерністська манера написання художніх текстів. Серед лінгвальних характеристик ідіодискурсу автора ми виділяємо такі:

а) недотримання композиційних канонів написання з використанням стилістичних прийомів алюзії, фонетичної гри, інтертекстуальності одразу налаштовують читача на комічність. Наприклад:

(1) *TV or Not TV* [1, р. 136].

У наведеному прикладі автор використовує стилістичний прийом алюзії, що вказує на загальновідому фразу з Гамлета «*To be or not to be*».

(2) *1987: Look Back in Horror* [2, р. 234].

Представлений вище приклад назви розділу є проявом інтертекстуальності, назва якого перегукується з назвою книги Джона Озборна «*Look Back in Anger*».

(3) *The Plastic, Fantastic Cover* [2, р. 106].

Власне перекликання слів *Plastic ma Fantastic* як прояв фонетичної гри надають назві розділу комічності.

б) зв'язок назви розділу з малюнком (колажованість) викликає сміхову реакцію читача, адже комізм ситуації стає явним уже з першої фрази. Наприклад:

(4) Назва розділу «*Watch Your Rear*» [3, р. 51].

У цьому прикладі комічність досягається за допомогою поєднання малюнку та слова *Rear*, що у перекладі з англійської означає задня частина, тил. Тобто можемо перекласти назву розділу як «Прикрий свій тил», або «Обережно позаду».

в) використання інтерлінгвальних включень (тобто вживання слів, фраз і навіть цілих речень на іноземній мові) для досягнення комічного ефекту. Наприклад:

(5) «Fortunately, my inability to learn Japanese was not much of a problem, thanks to a little pocket-sized reference card that came with Japanese at a Glance, entitled THE 32 MOST USEFUL JAPANESE PHRASES. I carried this card everywhere. On the left-hand side it listed 32 English phrases, such as «Do you speak English?»; «I'm lost»; «Where's the rest room?»; etc. On the right-hand side, the card told you how to pronounce these phrases in Japanese. Here, for example, with no exaggeration, is how you're supposed to pronounce «I'm lost»: *Mee-chee nee, mah-YOHT-the shee-mah-ee-mah-shtah*» [1, p. 3].

У представленому прикладі автор висміює свої здібності володіння японською мовою, кепкуючи з людей, які користуються розмовниками, приїхавши до іншої країни, мову якої вони погано знають, або не знають взагалі. В останній фразі Дейв Баррі використовує прийом фонетичної гри, розкриваючи усю безглуздість таких ситуацій.

Висновки. Ідіодискурс сучасного американського письменника-гумориста є актуальним об'єктом лінгвістичних досліджень. Урахування лінгвальних та екстралінгвальних чинників в ідіодискурсі Дейва Баррі сприяє експліцитному представленню мовної особистості самого письменника. Постмодерністська орієнтованість комічних художніх текстів Дейва Баррі формує індивідуальну манеру авторського письма.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розробці механізму/мів комічного у постмодерністському ідіодискурсі Дейва Баррі.

Література:

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : «Советская энциклопедия», 1990. – 688 с.
2. Болотнова Н. С. Коммуникативная стилистика текста: словарь-тезаурус / Н. С. Болотнова. – М. : Флинта: Наука, 2009. – 384 с.
3. Бабелюк О. А. Поетика постмодерністського художнього дискурсу: принципи текстотворення (на матеріалі сучасної американської прози малої форми) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04 / О.А. Бабелюк; Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2010. – 33 с.
4. Бабич В. І. Особливості ідіодискурсу К. Сендберга / В.І. Бабич // Мова і культура. – 2014. – Вип. 17, Т. 5. – С. 52-61.
5. Бехта І. А. Оповідний дискурс в англомовній художній прозі: типологія та динаміка мовленнєвих форм : автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04 / І. А. Бехта; К., 2010. – 38 с.
6. Виноградов В. В. Избранные труды. Язык и стиль русских писателей. От Гоголя до Ахматовой / В. В. Виноградов; Отв. ред. А. П. Чудаков; Ин-т русского языка им. В. В. Виноградова. – М. : Наука, 2003. – 390 с.
7. Ворожбитова А. А. «Официальный советский язык» периода Великой Отечественной войны: лингвориторическая интерпретация // Теоретическая и прикладная лингвистика. Вып. 2. Язык и социальная среда. – Воронеж, 2000. – С. 21-42.
8. Кегаев С. Е. Лингвориторические параметры политического дискурса (на материале текстов идеологов большевизма): автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 2009. – 29 с.
9. Кожина М. Н. Взаимоотношение стилистики и смежных дисциплин / М. Н. Кожина // Стилистический энциклопедический словарь русского языка / [под ред. М.Н. Кожинной]. – М. : Флинта : Наука, 2003. – С. 25-33.
10. Кубрякова Е. С. Язык и знания / Е. С. Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
11. Самохина В. О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії і США: текстувальний та дискурсивний аспекти: дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04 / Самохина Вікторія Опанасівна. – Київ, 2010. – 518 с.
12. Суботина І.К. Языковая и литературная личность А. Гайдара в лингвориторических параметрах советского художественно-идеологического дискурса: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Нальчик, 2011. – 23 с.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

1. Barry D. Dave Barry Does Japan / Barry D. – N.Y. : Ballantine Book, 1992. – 224 p.
2. Barry D. Dave Barry's Greatest Hits / Barry D. – N.Y. : Ballantine Book, 1989. – 287 p.
3. Barry D. Dave Barry is Not Making This Up / Barry D. – N.Y. : Ballantine Book, 1995. – 244 p.

УДК 821.161.2-143

І. В. Мельничук,

Маріупольський державний університет, м. Маріуполь

ЦИКЛ ВІРШІВ НА КЛЕЙНОДИ РОДУ ЖЕЛІБОРСЬКИХ У КОНТЕКСТІ ГЕРАЛЬДИЧНОЇ ПОЕЗІЇ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО

У статті розглядається цикл віршів на клейноди львівських православних єпископів Желіборських – Арсенія та Афанасія. Поетичний цикл яскраво репрезентує жанр геральдичної поезії, поширеної в українській бароковій літературі XVI – XVII століття. Відзначено, що, створюючи вірші на герб, автори не просто описують його зовнішню форму, а й відшукують внутрішні взаємозв'язки, уподібнюючи прикмети кожної деталі герба чеснотам його володаря. У статті окреслюється певне коло символіки геральдичної поезії, визначаються найбільш уживані символи, їх походження та значення у тексті.

Ключові слова: вірші на клейноди, геральдична поезія, емблематична поезія, символ, бароко.

THE CYCLE OF POEMS ABOUT THE JEWELLERY OF THE ZHELIBORSKI FAMILY IN THE CONTEXT OF HERALDIC POETRY IN THE UKRAINIAN BAROQUE

This article considers the poems relating to the jewellery of Lviv Orthodox bishops Zheliborski – Arseniy and Athanasius. A poetic series that represents a genre of heraldic poetry, which is common within Ukrainian baroque literature from the XVI – XVII century.

It contests that in creating poetry that focused on blazons, the authors sought, not only to describe the blazon's external form, but also to highlight internal relationships, comparing every detail of the blazon with the virtues of its owner. The article defines a range of heraldic symbols of poetry, illustrating the most common, their origin and the meaning of the text.

An important factor which affected on the appearance and spread of heraldic poetry, is the development of book printing in XVI – XVII century. The introduction, and use of genres, such as epigrams, which emerged during when book printing began to appear, determined many of the features prevalent in the first phase of Ukrainian poetry.

Therefore, as a consequence of the publication of the Lviv Orthodox bishops, brothers Arseniy and Athanasius Zheliborski, the series of heraldic works began to appear. This cycle consists of six poems belonging to different authors from 1642 to 1665.